

فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری

دوره ۱۵ / شماره ۱ (پیاپی ۵۷) / بهار ۱۴۰۵

صفحه ۳۵۱ تا ۳۸۰

ارائه الگوی شناسایی تقلب در صورت های مالی مبتنی بر مولفه های روانشناختی از طریق نظریه داده بنیاد و فراترکیب

عبدالامیر مجدم

دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد بین المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران
Abdolamiir.mojadam@42gmail.com

شهرام چهارمحالی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، دانشکده اقتصاد و حسابداری، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
sh.chaharmahali@gmail.com

محمد کهندل

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، دانشکده اقتصاد و حسابداری، تهران، ایران
kohanmo@yahoo.com

نوروز نوراله زاده

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، دانشکده اقتصاد و حسابداری، تهران، ایران
nour547@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۳۰

چکیده

تقلب صورت‌های مالی با عناوینی همچون تقلب حسابداری، تقلب مدیریت، و یا گزارش مالی تحریف شده، شناخته می‌شود. این اتفاق زمانی رخ می‌دهد که صورتهای مالی حاوی اطلاعات غلط باشد و یا شامل نادیده گرفتن حقایق مالی (میزان، افشا یا شواهد) برای فریب کاربران باشد. هدف این پژوهش ارائه الگوی شناسایی تقلب در صورت های مالی مبتنی بر مولفه های روانشناختی از طریق نظریه داده بنیاد و فراترکیب می باشد. این پژوهش از طریق روش گراند تئوری به دنبال الگوسازی هست. چون به دنبال ارائه الگویی هستیم. این تحقیق مبتنی بر روش سیستماتیک گراند تئوری است. در این روش، پس از مشخص نمودن مسئله پژوهش و مرور ادبیات پیشین، نمونه گیری صورت می پذیرد. داده ها از طریق مصاحبه با ۱۵ نفر از خبرگان بودند در زمینه تحقیق گرد آوری شد. که روش انتخاب خبرگان از طریق روش گلوله برفی بوده است. بررسی های نشان می دهد که تصمیم های مردم لزوماً همواره به طور منطقی با مدلهای تصمیم گیری معرفی شده در متون مالی هماهنگ نیست. سرمایه گذاران باید دیدگاه خود را به عنوان یک حساب برای یک هدف ویژه در نظر بگیرند و دید خود را بلندمدت نمایند. چرا که اهداف کوتاه مدت معمولاً بر اهداف بلندمدت غلبه می نمایند و باعث استفاده از حساب های ذهنی شوند. وجود ذهن خالی یعنی با دست خالی کاری را انجام دادن و داشتن حسابداری ذهنی یعنی داشتن اطلاعات کافی راجب یک موضوع و یا راجب یک دانش. بنابراین، برنامه ریزی بدون حسابداری ذهنی امکانپذیر نیست. واژه های کلیدی: الگوی رفتاری تصمیم گیری، تقلب در صورت های مالی، مولفه های روانشناختی.

۱- مقدمه

در حال حاضر با توجه به نیاز روز افزون مدیران به منظور کسب اطلاعات مالی صحیح، برای اخذ تصمیمات مدیریتی در افق بلند مدت شرکت و نیاز به جلب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی برای تامین سرمایه و رقابت بر سر این موضوع، اطلاعات ارائه‌شده درباره وضعیت مالی و عملکرد یک شرکت، اهمیت زیادی برای استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی پیدا می‌کند. صورت‌های مالی برای ارزیابی عملکرد شرکت، سلامت مالی و نظارت بر مدیریت، ضروری می‌باشد و مبنایی برای تصمیم‌گیری و تخصیص سرمایه هست (ایرل و اسپاولتر، ۲۰۲۱). اطلاعات مالی مفید، برای تخصیص منابع کارآمد و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی آگاهانه بسیار حائز اهمیت است (کونیچس گوربر^۱، ۲۰۲۰).

در سال‌های اخیر، موضوع تقلب در صورت‌های مالی توجه زیادی را به خود جلب کرده است و تقلب در گزارشات مالی رو به افزایش است. تقلب صورت‌های مالی با عناوینی همچون تقلب حسابداری، تقلب مدیریت، و یا گزارش مالی تحریف شده، شناخته می‌شود. این اتفاق زمانی رخ می‌دهد که صورت‌های مالی حاوی اطلاعات غلط باشد و یا شامل نادیده گرفتن حقایق مالی (میزان، افشا یا شواهد) برای فریب کاربران باشد (گول و جانگولی^۲، ۲۰۲۰). صورت‌های مالی متقلبانه اثرات منفی زیادی بر اقتصاد دنیا داشته و به خسارات قابل توجهی برای افراد و شرکت‌ها منجر شده است. شواهد بیانگر این مطلب می‌باشد که در حال حاضر تقلب در صورت‌های مالی وجود دارد و این تقلب‌ها برای دنیای کسب و کار بسیار پرهزینه است (یانگ و پنگ^۳، ۲۰۱۹؛ بوی و آمریکا^۴، ۲۰۱۵). اشکال مختلف تقلب در حوزه‌های مالی بر اساس گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب عبارتند از: فساد مالی، سوء استفاده از دارایی‌ها و تقلب در گزارشگری مالی می‌باشد. از طرفی تقلب در صورت‌های مالی تاثیر قابل ملاحظه‌ای در مالیات شرکت‌ها نسبت به سایر تقلب‌ها دارد (روکسز^۵، ۲۰۱۹). بنابراین تقلب پیامدهای ویران‌گری برای آینده شرکت، مدیران، کارکنان، حساب‌سازان، سرمایه‌گذاران و کل جامعه در پی خواهد داشت.

تقلب‌های بزرگ موجب از پا در آمدن واحدهای اقتصادی یا شرکت‌ها شده و زیان‌های قابل ملاحظه‌ای را برای سرمایه‌گذاران در پی دارد، همچنین هزینه‌های حقوقی قابل توجهی را تحمیل می‌نماید و می‌تواند باعث از بین رفتن اعتماد در بازار سرمایه می‌شوند. در نهایت هزینه تقلب در قالب افزایش قیمت کالا و یا ارائه خدمات بر تمام اعضای جامعه تاثیر خواهد گذاشت (آلینا و آمریکا^۶، ۲۰۱۷) و از طرفی قیمت سهام شرکت کاهش می‌یابد و در نهایت زمانی که تقلب حسابداری آشکار می‌شود، تاثیر منفی قابل توجهی بر شهرت، نام تجاری و اعتبار شرکت بر جای می‌گذارد (وورگس و بوربا^۷، ۲۰۱۴). به دلیل اهمیت موضوع، در استانداردهای بین‌المللی حسابداری و حسابرسی نیز به آن اشاره شده است. بنابراین، بررسی علل ریشه‌ای عمل تقلب بسیار حایز اهمیت می‌باشد. از این رو در یک محیط تجاری نیاز مبرمی به روش‌های موثر برای پیش‌گیری و کشف تقلب در صورت‌های مالی

¹ - Königsgruber

² - Goel & Gangolly

³ - Young & Peng

⁴ - Bui & Amaria

⁵ - Roxas

⁶ - Alleyne & Amaria

⁷ - Wuerges & Borba

وجود دارد. در عمده مطالعات صورت گرفته صرفاً بر متغیرهای سطح شرکتی در کشف تقلب تأکید شده است، این در حالی است که فضای کسب و کار نیز در وقوع تقلب های مالی می تواند موثر باشد. با توجه به این که سوگیری های شناختی مالی به حالتی دلالت دارد که تمایلات ناخودآگاه افراد به صورت سیستماتیک در فرآیند تصمیم گیری آن ها منجر به اخذ تصمیمات اشتباه می شود. کاهنمن در سال ۲۰۰۲ به دلیل «بهره گیری از بینش های یکپارچه پژوهش های روانشناسی در علوم اقتصادی به ویژه مسائل مرتبط با قضاوت های انسانی و تصمیم گیری در شرایط عدم اطمینان» همراه با «ورنون اسمیت» به طور مشترک برنده جایزه نوبل اقتصاد شدند. پژوهش های کاهنمن و تورسکی موجب شد تا تحولی اساسی در حوزه اقتصاد و فاینانس ایجاد شود؛ چراکه همواره در عمل دیده می شود رفتار عاملان اقتصادی با آنچه تئوری رفتار عقلانی پیش بینی می کرد، منطبق نیست. آنها از طریق آزمایش های تجربی نشان دادند که اشتباهات، تناقض ها و سوگیری ها همواره در تصمیم گیری های انسانی وجود دارد. برپایه پژوهش های به عمل آمده توسط کاهنمن، تصمیم گیری انسان ها در معرض خطا قرار دارد و برای مصون ماندن از این سوگیری ها باید مراقبت لازم را به عمل آورد. این خطاها همواره با انسان است و مختص رشته خاصی نیست. با شروع قرن ۲۱، بحران های مالی و حسابداری فراوانی در آمریکا، اروپا و سایر نقاط دنیا رخ داد که بحران شرکت هایی از قبیل «انرون» و «ورد کام» از میان آنها شهره است. جای تعجب ندارد با توجه به آثار بسیار مخرب آنها بر منافع ذی نفعان (کارگران، سرمایه گذاران و جامعه)، دولتمردان، انگشت اتهام را به سوی حرفه حسابداری نشانه روند. یکی از گزینه هایی که برای جلوگیری یا تسکین بروز چنین رسوایی هایی انجام گرفت، وضع قانون «ساربینز- آکسلی» موسوم به «قانون حفاظت از منافع سرمایه گذاران و اصلاح رویه های حسابداری شرکت های سهامی عام» در سال ۲۰۰۲ در آمریکا بود (کالینرز و همکاران^۱، ۲۰۱۸). برای مثال صرف نظر از اینکه آیا آنها تلاش می کنند پرداخت های پولی قطعی، پرداخت های پولی منظم یا ترکیبی از پرداخت های پولی و غیر پولی را حداکثر می کنند، چطور آنها به طور ذهنی وظیفه بودجه بندی را انجام می دهند؟ چه متغیرها و مرکز محدودیتی در طرز فکر آنهاست؟ آیا آنها کاملاً سایر تصمیمات مرتبط را به حساب می آورند؟ برای مثال آیا اصول طراحی قرارداد های تشویقی که کاملاً از طریق تصمیماتی اندیشیده می شود که احتمالاً بوسیله نماینده ها انجام می شود. آنها تلاش می کنند اثر بگذارند؟ ادبیات ساختارهای ذهنی تصمیمات مرتبط با تقلب در صورت های مالی در این پژوهش بررسی می شود. لذا برای نیل به این هدف از الگوهای رفتاری مهم و مربوط در تصمیم گیری رفتاری استفاده خواهد شد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مفهوم تقلب در صورت های مالی

تقلب گزارشگری مالی عبارت از تحریف عمدی در نتایج صورت های مالی بمنظور ارائه تصویر نادرست از شرکت مانند بیش نمایی دارایی ها و کم نمایی هزینه ها و کم نمایی دارایی های دزدیده شده، می باشد و فریبکاری از طریق سند سازی و دستکاری یا تغییر سوابق حسابداری یا مدارک پشتوانه تهیه صورت های مالی و ارائه نادرست یا حذف

¹ -Kalinerez and et al

عمدی رویدادها، معاملات یا سایر اطلاعات با اهمیت در صورت‌های مالی صورت می‌پذیرد. ادبیات حسابداری و حسابرسی دیدگاه‌های متفاوتی از شاخص‌های تقلب صورت‌های مالی (پرچم قرمز^۱) را نشان دادند. آلبریچ^۲ (۲۰۱۹) پرچم‌های قرمز را به‌عنوان تنها علائم یا شاخص‌های تقلب و نه به‌عنوان تایید صد در صد تقلب، می‌داند که نیازمند کاوش‌های بیشتر به‌منظور تعیین این مطلب است که آیا منشا اصلی آن‌ها، تقلب بوده یا سایر فاکتورها بوده است. نمونه‌های معمول از پرچم‌های قرمز، انحرافات حسابداری، ارتباطات غیر معمول حسابداری، وقایع یا معاملات غیر معقول یا تغییر در رفتار افراد می‌باشد. پرچم‌های قرمز به‌عنوان شرایط یا وقایعی همچون فرصت، فشار یا تهدیدات پرسنل تعریف می‌شود که مدیریت را تحریک می‌نمایند تا مرتکب تقلب شوند (گلکوویست و جوکیسی^۳، ۲۰۱۶). پرچم‌های قرمز به‌عنوان نشانه‌های آگاهی بخشی هستند که در ارتباط با الگوی خاصی از تقلب صورت‌های مالی می‌باشند و آگاهی از تقلب بالقوه و نه اثبات شده‌ی موجود را ایجاد می‌نمایند (آرشاد و همکاران^۴، ۲۰۱۹). انجمن رسمی بررسی کنندگان تقلب^۵ در سال ۲۰۱۴ پرچم قرمز را به‌عنوان شاخصی از تقلب بالقوه موجود می‌داند که با ویژگی‌های خاص یا الگوی خاصی از تقلب در ارتباط می‌باشد. به بیان دیگر پرچم‌های قرمز نشانه‌هایی هستند که احتمال بالاتری از وجود تقلب را اخطار می‌دهند. علائم تقلب (پرچم‌های قرمز) نیازمند کاوش‌های بیشتر می‌باشند تا مشخص شوند از فاکتورهای واقعی استخراج شدند و یا سایر فاکتورها. ادبیات مسلط همچون استاندارد حسابرسی شماره ۹۹^۶ و استاندارد حسابرسی بین‌المللی ۲۴۰^۷ فاکتورهای ریسک تقلب را به وقایع/شرایطی که انگیزش/فشار یا موقعیت‌ها برای ارتکاب تقلب به‌همراه توجیه منطقی به‌منظور تطبیق آن‌ها وجود دارد، ارجاع می‌دهد. طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل پرچم‌های قرمز در بین محققان بر اساس تجربیات و ملاحظاتشان از ریسک تقلب متفاوت است.

پیشینه خارجی پژوهش

کارپوف^۸ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای تحت عنوان "آینده تقلب مالی" به بررسی این موضوع پرداخته است که "تقلب مالی با گذشت زمان به یک مشکل بزرگتر تبدیل خواهد شد یا کوچکتر؟". وی از دو سازه نظری استفاده کرده است که هر دو چندین عامل ایجاد کننده تقلب را تفکیک می‌کند. وی سپس از این سازه‌ها برای بررسی تأثیر تغییرات فناوری و ثروت در طول زمان استفاده کرده است. برخی از تغییرات، مانند افزایش ناشناس بودن در برخی معاملات مالی، نوآوری‌های جدید تقلب را تسهیل می‌کند و احتمال تقلب را افزایش می‌دهد. بیماری همه گیر کرونا و در نتیجه رکود اقتصادی باعث ایجاد اختلالات عمده‌ای در تقاضای نسبی و سرمایه شرکت‌ها شده است. این وضعیت احتمال تقلب طی چند سال آینده را افزایش می‌دهد. با این حال، در مقیاس زمانی طولانی تر، به

^۱ - Red Flags

^۲ - Albrech

^۳ - Gullkvist & Jokipii

^۴ - Arshad and et al

^۵ - ACFE

^۶ - SAS 99

^۷ - ISA 240

^۸ - Karpoff

نظر می رسد که اکثر تغییرات تکنولوژیکی و ثروت، باعث افزایش استفاده و تأثیر سرمایه معتبر، اعمال اشخاص ثالث و انگیزه های اخلاقی به عنوان عوامل بازدارنده تقلب عمل می کنند. وی پیش بینی کرده است، به طور خالص، این تغییرات باعث کاهش درازمدت میزان تقلب می شود.

هندرسون^۱ (۲۰۲۲) برآورد کرده است که هزینه تقلب مالی آنلاین بیش از ۲۰۰ میلیارد دلار برای کسب و کارها بین سال های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۴ هزینه خواهد داشت. وی بیان می کند با این حال، بانک ها سلاح جدیدی در مقابله با تقلب دارند. وی روش TigerGraph را معرفی میکند و توضیح میدهد که این روش می تواند با تجزیه و تحلیل ارتباط بین افراد، تلفن ها و حساب های بانکی برای نشان دادن شاخص های رفتار تقلب مالی، به بانک ها کمک کند تا فعالیت مشکوک را در دریایی از داده ها مشخص کنند.

محمد و اسپاچلر^۲ (۲۰۲۱) در تحقیقی موردی در کشور مالزی، از طریق مصاحبه با مدیران، حسابرسان و قانون گذاران روش های بالقوه مبارزه، کشف و تعامل با تقلب در صورت های مالی را بررسی کرده اند. نتایج پژوهش آنان بر اهمیت توسعه سیستم های (کنترل) داخلی در پیشگیری و کشف گزارشگری مالی متقلبانه تاکید می کنند.

پرلوس^۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی، عملکرد مدل های رگرسیون، ماشین بردار پشتیبان^۴، شبکه عصبی مصنوعی، بگینگ^۵، سی ۴/۵^۶ و انباشته سازی^۷ را برای کشف تقلب در صورت های مالی بررسی کرد و هزینه و نرخ طبقه بندی نادرست را در مدل های مزبور مطالعه کرد. نتایج پژوهش او نشان داد، مدل های رگرسیون و ماشین بردار پشتیبان عملکرد بهتری نسبت به دیگر مدل ها دارند. افزون بر این، بر اساس نتایج پژوهش پرلوس معیارهای پیش بینی کننده مورد استفاده در الگوریتم های مختلف، متنوع هستند. از میان ۴۲ معیار پیش بینی کننده، تنها 6 معیار به طور ثابت توسط الگوریتم های مختلف استفاده شده است. این معیارها شامل تغییر حسابرس، اقلام تعهدی احتیاطی کل، حسابرسی توسط چهار موسسه بزرگ حسابرسی، حساب های دریافتنی، تامین پیش بینی تحلیل گران و بهره وری کارکنان بوده اند.

پیشینه داخلی پژوهش

تاجیک نیا و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی هزینه عدم انتخاب مدیریت سود شرکت های پپرو در واکنش به گزارشگری مالی متقلبانه شرکت پیشرو پرداختند. نتایج آزمون نشان دهنده وجود ارتباط بین عدم انجام مدیریت سود و کاهش در مزایای مدیریت ارشد می باشد بدین معنی که شرکتها در دوره های که با انگیزه این اقدام مواجه هستند و از انجام مدیریت سود خودداری می نمایند کاهش در مزایای مدیران ارشد خود را

¹ - Henderson

² Mohamed and Schachelor

³ Perols

⁴ Support Vector Machines

⁵ Bagging

⁶ C4.5

⁷ Stacking

تجربه میکنند و همچنین هزینه سرمایه در شرکتهای بدون مدیریت سود با کاهش رو به رو است لیکن بر مبنای نتایج نمی توان این کاهش را به عدم انتخاب گزینه مدیریت سود تعمیم داد و هیچ ارتباط معنی داری بین کاهش رتبه اعتباری و عدم انتخاب گزینه مدیریت سود مشاهده نگردد.

رسولی پرشکوه و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی رابطه کیفیت حسابرسی، ثبات و هدف مالی با امکان تقلب در صورت های مالی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد بین کیفیت حسابرسی و امکان تقلب رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به عبارتی با افزایش کیفیت حسابرسی در شرکت، امکان تقلب در صورت های مالی کاهش می یابد. همچنین یافته های پژوهشی نشان داد ثبات و هدف مالی موجب ترغیب تقلب در شرکت می شود. بر اساس نتایج پژوهش فرضیه منافع شخصی در بورس اوراق بهادار تهران پذیرش می شود.

ملکی کاکلر و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی ارائه مدل توسعه یافته پنج ضلعی تقلب در گزارشگری مالی با تاکید بر ساختار کنترل های داخلی پرداختند. یافته های پژوهش نشان می دهد که متغیرهای فشار، فرصت، توجیه، قابلیت و ساختار کنترل های داخلی دارای تاثیر معنادار در گزارشگری مالی متقلبانه ندارد.

رضائی و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی کشف تقلب صورت های مالی با توجه به گزارش حسابرسی صورت های مالی پرداخته است. داده های اولیه مورد بررسی در این پژوهش، مربوط به نمونه آماری با حجم ۱۶۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی مقطع زمانی ۱۳۹۶-۱۳۹۳ می باشد، که به روش نمونه گیری حذف سیستماتیک گزینش شده اند. نتایج نشان داد تمامی تکنیک ها قابلیت کشف تقلب صورت های مالی را در سطح نسبتا بالایی دارند و تکنیک پیشنهادی ترکیبی با میزان نرخ پیش بینی ۹۶.۲٪ دارای دقت و توان ارزیابی بالاتری نسبت به سایر تکنیک ها است.

رحیمیان و حاجی حیدری (۱۳۹۸) به کشف تقلب با استفاده از مدل تعدیل شده بنیش و شناسایی نسبت های مالی حساس به تقلب پرداخته اند. از نظر شیوه جمع آوری داده ها، پژوهش توصیفی از نوع تحلیل رگرسیون است. ابتدا از بین ۱۵۰ شرکت با استفاده از مدل تعدیل شده بنیش، شرکت های متقلب شناسایی و از شرکت های غیر متقلب تفکیک شده و از بین نسبت هایی که تحقیقات انجام شده قبلی معرفی نموده اند، ۲۵ نسبت مالی انتخاب شده و پس از اجرای آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، ۱۰ نسبت مالی شرکت های متقلب و غیرمتقلب تعیین شده است. پس از اجرای مدل رگرسیون در سه مرحله، نتایج نشان می دهند، نسبت فروش به مجموع دارایی ها و نسبت حقوق صاحبان سهام به مجموع دارایی ها دو نسبت مالی حساس به تقلب هستند.

روش پژوهش

این پژوهش از طریق روش گراندد تئوری به دنبال الگوسازی هست. چون به دنبال ارائه الگویی هستیم. این تحقیق مبتنی بر روش سیستماتیک گراندد تئوری است. در این روش، پس از مشخص نمودن مسئله پژوهش و مرور ادبیات پیشین، نمونه گیری صورت می پذیرد. پس از بررسی انواع شیوه های نمونه گیری کیفی در پژوهش های مشابه (گولدینگ، ۲۰۰۲) روش نمونه گیری نظری برای پژوهش کنونی انتخاب گردید. در این روش نمونه گیری غیرتصادفی است و انتخاب نمونه ها در جهت هدف پژوهش می باشد. تحلیلگر داده ها در حین شکل گیری

تئوری، در خصوص انتخاب نمونه بعدی تصمیم می گیرد تا زمانی که تئوری به شکل نهایی آن ارایه گردد. در روش گراند تئوری، تعداد نمونه ها از پیش مشخص نبوده و فرآیند نمونه گیری در حین تحلیل داده ها ادامه می یابد تا زمانی که تئوری به مرحله اشباع نظری دست یابد. گردآوری داده ها و تجزیه و تحلیل آنها دو روند بهم پیوسته اند با توجه به ماهیت موضوع و براساس استراتژی روش نظریه مبنایی و همچنین جامعه ی مورد مطالعه، از روشها و ابزارهای متنوع تحقیق کیفی شامل انواع مصاحبه، مشاهده و گردآوری اسناد و مدارک استفاده شده و داده های اولیه فراهم آمده اند. ما برای جمع آوری اطلاعات از روش پژوهش نمونه گیری نظری استفاده می کنیم یعنی تمام ابزارها و لوازم جمع آوری اطلاعات را استفاده می کنیم. بر اساس روش نمونه گیری نظری، از دو روش مصاحبه و فراترکیب در این پژوهش استفاده شده است. اولین شیوه ی گردآوری داده ها، مصاحبه ی عمیق و باز با کارشناسان بود. مصاحبه با کارشناسان صورت گرفت. سابقه ی کاری مرتبط آنها برای انجام مصاحبه بسیار مهم بود و تعداد مصاحبه بعد از رسیدن به مرحله اشباع در داده ها به پایان رسید.

داده ها از طریق مصاحبه با 15 نفر از خبرگان بودند در زمینه تحقیق گرد آوری شد. که روش انتخاب خبرگان از طریق روش گلوله برفی بوده است. مصاحبه ها به صورت فردی انجام شد و زمان آنها به طور میانگین 45 دقیقه بود. نمونه گیری نظری تا رسیدن مقوله ها به اشباع نظری ادامه یافت؛ مقصود از اشباع نظری مرحله ای است که در آن داده های جدیدی در ارتباط با مقوله، پدید نیاید و روابط بین مقوله ها بر قرار و تایید شده است. سوالات مصاحبه از نوع پاسخ باز بوده و بر اساس ابعاد نظریه زمینه ای مواردی مانند مقولات (ابعاد) اصلی دارای شرایط علی (شرایط علی مقوله‌هایی مربوط به شرایطی که بر مقوله محوری تأثیر می گذارند. شرایط علی رویدادهایی است که موقعیتها، مباحث و مسائل مرتبط با پدیده را خلق و تا حدودی تشریح می کنند که چرا و چگونه افراد و گروه‌ها به این پدیده مبادرت می ورزند. در واقع، منظور از شرایط علی، رویدادها و اتفاقاتی است که بر این پدیده تأثیر گذاشته و منجر به بروز آن می شوند. شرایط واسطه ای (مقوله محوری یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرآیند است. یک صورت ذهنی از پدیده‌ای است که اساس فرآیند پژوهش است)، شرایط زمینه ای (شرایط زمینه‌ای، شرایطی است که راهبردها و اقدامات تحت آن، به اداره پدیده می پردازند)، شرایط مداخله گر (شرایط مداخله گر، شرایط وسیع و عامی همچون فرهنگ، فضا و غیره است که به عنوان تسهیل گر یا محدودکننده راهبردها عمل می کند. این شرایط، اجرای راهبردها را تسهیل و تسریع کرده و به عنوان یک مانع، دچار تاخیر می نمایند)، راهکارها (کنش‌ها یا برهم کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می شود. راهبردها و اقدامات، طرح‌ها و کنش‌هایی اند که به طراحی مدل کمک می نمایند.) و پیامدها (پیامدها شامل خروجی‌های تاثیرگذار مشهود و نامشهودی است که در اثر طراحی مدل برند مکان مبتنی بر حس تعلق به برند در جامعه ایجاد می گردد و خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها هستند.) را مورد کاوش قرار می داد تا از زبان مصاحبه شوندگان پدیده روشن شود. مصاحبه ها، ضبط و سپس پیاده شد. داده‌ها از طریق فرایند کد گذاری و مبتنی بر طرح نظام دار نظریه داده بنیاد تحلیل شدند. در طی کد گذاری، متن مصاحبه های پیاده شده با استفاده کدهای زنده علامت گذاری و ایده های تکراری شناخته شده. مفاهیم شامل کلمه ها و عبارت هایی بود که تجربه های مصاحبه شوندگان و ایده های آنها را در خصوص موضوع پژوهش منعکس می نمود. کد گذاری و بررسی مفاهیم تکرار شده تا رسیدن به

اشباع، وقتی هیچ موضوع جدید نمی‌توان در داده‌های خام یافت، ادامه یافت. در کدگذاری انتخابی، نظریه پژوهش در باره‌ی رویکرد موضوع پژوهش روایت شده است. کدگذاری انتخابی، بیانی از فرایند پژوهش وسیر داستان پژوهش می‌دهد. در طی تحلیل، چندین بار متن پیاده شده‌ی مصاحبه‌ها برای یافتن مدلی جدید یا اصلاح مدل قبلی مورد بازنگری قرار گرفت. همچنین بر اساس معیارهای ارائه شده توسط کرسول برای حصول اطمینان از روایی پژوهش اقدامات زیر انجام شد (کرسول و میلر، ۲۰۰۰) تطبیق توسط اعضاء ۳ نفر از مصاحبه‌شوندگان گزارش نهایی مرحله‌ی نخست فرآیند تحلیل و مقوله‌های به دست آمده را بازبینی کردند. پیشنهادهای آنها در کدگذاریهای باز و محوری اعمال شد.

یافته‌های پژوهش

مراحل فراترکیب

فراترکیب مستلزم آن است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی را نسبت به سند مورد مطالعه انجام دهد و پژوهش‌های قبلی را با یکدیگر ترکیب کند. سندلوسکی و باروسو الگوی هفت مرحله‌ای را به این منظور ارائه داده‌اند:

گام اول تنظیم سؤال‌های پژوهش

نخستین گام فراترکیب تنظیم سؤالات پژوهش است. نخستین سؤال برای شروع فراترکیب چه چیزی (What) است. در جدول ۱ گروه‌بندی و تحلیل ابعاد شناسایی ثقل در صورت‌های مالی از منظر روانشناختی در نظریه داده بنیاد مورد سؤال قرار گرفته است.

جدول ۱- سؤال‌های پژوهش از منظر رویکرد فراترکیب

پارامتر	مقوله محوری نظریه داده بنیاد	سؤال پژوهش
چه چیزی (what)	شرایط علی	شاخص‌هایی که از منظر روانشناختی منجر به بروز ثقل در صورت‌های مالی می‌شوند، کدامند؟
	شرایط زمینه‌ای	چه عوامل کلانی باعث ایجاد این پدیده می‌گردند؟
	پدیده اصلی	شاخص‌هایی که ثقل در صورت‌های مالی را ایجاد می‌کنند، کدامند؟
	شرایط مداخله‌گر	شاخص‌هایی که باعث تشدید یا تحدید پدیده مورد نظر می‌گردد، کدامند؟
	راهبردها	چه راهبردهایی باعث کنترل پدیده مورد نظر می‌گردد؟
چه (who)	پیامدها	کنترل پدیده مورد نظر باعث ایجاد چه پیامدهایی می‌گردد؟
	-	ابعاد هر یک از مقوله‌های محوری شامل چیست

گام دوم: بررسی نظام مند متون

در این مرحله پژوهشگر به جستجوی سیستماتیک مقالات منتشر شده در مجلات علمی مختلف و معتبر داخلی و خارجی و همچنین منابع عمومی و سایت های سازمان های معتبر خارجی و داخلی با هدف تعیین اسناد معتبر، موثق و مرتبط در بازه زمانی مناسب می پردازد. ابتدا کلمات کلیدی مرتبط را مطابق جدول ۲ به صورت منفرد یا ترکیبی به فارسی و انگلیسی در بین سال های ۱۳۹۱ لغایت ۱۴۰۱ و برای مقالات لاتین سال های ۱۹۸۰ لغایت ۲۰۲۲ مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت ۵۲ مقاله یافت شد.

گام سوم: جستجو و بررسی مقالات مرتبط

در فرآیند جستجو پژوهشگر پارامترهای مختلفی را مانند عنوان، چکیده، محتوا، جزئیات مقاله (نام نویسنده، سال) و ... را در نظر گرفته و مقالاتی که با سؤال و هدف پژوهش تناسبی ندارد، حذف می کند. همچنین معیار پذیرش و رد مطالعات، شامل زبان پژوهی، بازه زمانی مطالعه، شرایط مطالعه، جامعه مطالعه، نوع مطالعه است. ۳۴ مقاله به منظور شناسایی مولفه های مربوط به تقلب در صورت های مالی و سوگیرهای شناختی انتخاب شدند که براساس روش ارزیابی حیاتی، این پژوهش وارد مرحله چهارم، یعنی استخراج اطلاعات متون، می شود. این روش ارزیابی به عنوان یک معیار انتقادی محسوب می شود، که تحقیقات مورد نظر را از حیث ده ویژگی (هدف تحقیق، منطق روش تحقیق، طرح تحقیق، نمونه برداری، جمع آوری داده ها، انعکاس پذیری، ملاحظات اخلاقی، دقت تجزیه و تحلیل، بیان تئوریک و شفاف یافته ها، ارزش تحقیق) مورد بررسی می دهد. در این روش پژوهشگر کیفیت روش شناختی مطالعات انجام شده را مورد ارزیابی قرار می دهد و بر مبنای امتیازی، با تعیین ۱۰ معیار فوق به هر مطالعه - ای در راستای موضوع امتیاز می دهد. به عبارت دیگر، در این مرحله، پژوهشگر به هریک از سؤالات یک امتیاز کمی می دهد و سپس یک فرم ایجاد می کند (فهمیم نیا و همکاران، ۱۳۹۶). به عبارت دیگر، در این روش از طریق ۱۰ معیار بیان شده فوق و به کمک ۵ نفر از اعضای پانل در بخش کیفی اقدام به تعیین مولفه های مربوط به بهبود متغیرهای پژوهش می شود. این روش یک مقیاس ۵۰ امتیازی می باشد که محقق براساس نظام امتیازبندی، هر مقاله ای را که پایینتر از امتیاز ۳۰ باشد را حذف می کند. این برنامه، شاخصی است که به پژوهشگر کمک می کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه های کیفی پژوهش را مشخص کند. بنابراین، ابتدا می بایست تحقیقات مرتبط طبق جدول (۲) با استفاده از روش امتیازدهی بر مبنای جدول (۲) شناسایی و سپس مولفه های مربوط به مقوله های محوری نظری داده بنیاد در حوزه تقلب صورت های مالی مشخص گردد.

جدول ۲- ارزیابی حیاتی پژوهش‌ها

مقوله‌های بنیادین به داده بنیاد	مکان پژوهش	نوع	نویسندگان	اهداف پژوهش	منطق روش پژوهش	طرح پژوهش	نمونه برداری	جمع‌آوری داده‌ها	انعکاس پذیری	ملاحظات اخلاقی	دقت تجزیه و تحلیل	بین تئوریک و شفاف یافته‌ها	ارزش پژوهش	جمع امتیازات	
بدیده اصلی	مقالات خارجی	مقاله	فلدمن (۲۰۰۸)	۴	۵	۵	۵	۴	۲	۲	۴	۵	۵	۴۳	
		مقاله	بونر و کنس (۲۰۱۳)	۴	۴	۵	۴	۵	۴	۵	۵	۴	۵	۴۵	
		مقاله	لوریرو و هاوز (۲۰۱۵)	۴	۴	۴	۴	۵	۴	۴	۴	۵	۴	۴۲	
		مقاله	راکتبک (۲۰۰۴)	۴	۵	۴	۴	۲	۴	۴	۴	۲	۵	۳۹	
		مقاله	تالر (۱۹۹۹)	۵	۵	۴	۴	۴	۲	۵	۵	۴	۵	۴۷	
	مقالات داخلی	مقاله	فنما و کونس (۲۰۱۰)	۴	۳	۴	۴	۲	۴	۴	۵	۲	۴	۴	۳۸
		مقاله	جنانی و مال میر (۱۳۹۷)	۳	۳	۲	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲۱
		مقاله	زمردیان و دادقانی (۱۳۹۵)	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳	۳	۳	۲۴
		مقاله	بنایی قدیم و کرباسی یزدی (۱۳۹۳)	۴	۳	۳	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۵	۳۸
		مقاله	امیر سلیمانی و یوسفی اصل (۱۳۹۳)	۴	۳	۳	۳	۳	۳	۴	۲	۴	۴	۵	۳۶
شرایط علی	مقالات خارجی	مقاله	پارسایی و ملانظری (۱۳۹۸)	۴	۴	۳	۵	۳	۴	۲	۵	۴	۵	۴۰	
		مقاله	دیانتی دیلمی و همکاران (۱۳۹۷)	۵	۴	۳	۵	۵	۴	۴	۲	۴	۴	۴۲	
		مقاله	موسومی و رامکومار (۲۰۲۰)	۵	۴	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۲	۴	۵	۴۰
		مقاله	کانمن و همکاران (۱۹۹۱)	۵	۵	۴	۵	۴	۴	۴	۵	۴	۵	۴	۴۵
		کتاب	کانمن (۲۰۰۱)	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۵	۵	۴	۵	۴	۴۷
	مقالات داخلی	کتاب	دوبلی (۲۰۱۱)	۵	۵	۴	۵	۵	۵	۴	۵	۴	۵	۴	۴۶
		مقاله	اوتامی آدی (۲۰۱۸)	۴	۳	۳	۳	۳	۲	۴	۲	۴	۲	۳	۳۳
		مقاله	حسینی چگنی و همکاران (۱۳۹۳)	۵	۴	۳	۴	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۵	۴۰
		مقاله	صمدی و همکاران (۱۳۹۱)	۵	۴	۳	۴	۳	۴	۴	۳	۴	۴	۵	۳۹
		مقاله	تاجمیر ریاحی و دژدار (۱۳۹۶)	۴	۴	۳	۴	۳	۴	۴	۳	۴	۴	۴	۳۷
شرایط زمینه‌ای و سایر	مقالات خارجی	مقاله	خواجوی و نوشادی (۱۳۹۱)	۴	۴	۵	۴	۳	۳	۳	۴	۵	۴	۳۹	
		مقاله	غیور باغبانی و بهبودی (۱۳۹۴)	۴	۴	۳	۴	۳	۳	۳	۴	۴	۲	۴	۳۶
		مقاله	پاکدل و همکاران (۱۳۹۷)	۵	۴	۵	۴	۳	۴	۴	۳	۴	۲	۵	۴۰
		مقاله	کامران راد و همکاران (۱۳۹۸)	۳	۴	۳	۴	۴	۴	۴	۳	۴	۳	۴	۳۵
		مقاله	شفرین و استیتمن (۲۰۰۰)	۵	۴	۴	۳	۳	۴	۴	۳	۴	۴	۵	۴۱
	مقالات داخلی	مقاله	تورسکی و کانمن (۱۹۸۶)	۵	۴	۴	۴	۵	۴	۴	۵	۵	۴	۵	۴۵
		مقاله	ریکرز و ساموئلسون (۲۰۱۶)	۴	۳	۴	۳	۴	۴	۵	۳	۴	۳	۵	۳۸
		مقاله	دیتریت و همکاران (۲۰۰۸)	۴	۵	۴	۴	۳	۴	۴	۲	۴	۴	۵	۴۰
		مقاله	گمرکی و همکاران (۱۳۹۹)	۴	۳	۴	۴	۳	۴	۴	۳	۴	۴	۵	۳۸

گام پنجم: ارائه یافته‌ها و تحلیل محتوا

در این مرحله از فراترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل قبل ارائه می‌شوند. از روش آنتروپی شانون، میزان پشتیبانی پژوهش‌های گذشته از یافته‌های این پژوهش به صورت آماری نشان داده می‌شود. در روش آنتروپی شانون ابتدا باید فراوانی هر یک از مقوله‌های شناسایی شده براساس تحلیل محتوا مشخص شود. ماتریس فراوانی‌های مورد نظر باید به‌همین‌جاری شود.

جدول ۴- تعیین میزان اهمیت و تأکید پژوهش‌های گذشته بر ابعاد نظریه داده بنیاد

رتبه	ضریب اهمیت (wj)	محاسبه آنتروپی (Ej)	LNnij	نرمال سازی	فراوانی	شاخص‌ها	ابعاد
1	0.1123	0.2058	-0.2853	0.1508	19	محافظه کاری	شرایط علی
9	0.0504	0.0924	-0.1280	0.0397	5	قانون ابزار	
8	0.0571	0.1046	-0.1450	0.0476	6	توهم تکرار	
5	0.0792	0.1451	-0.2011	0.0794	10	سوگیری برجستگی	
7	0.0689	0.1263	-0.1750	0.0635	8	سوگیری انتخاب	
2	0.0882	0.1615	-0.2239	0.0952	12	سوگیری تناسب	
6	0.0742	0.1360	-0.1885	0.0714	9	سوگیری انتظار مشاهده گر	
5	0.0792	0.1451	-0.2011	0.0794	10	توهم اعتبار مورد نظر	
8	0.0571	0.1046	-0.1450	0.0476	6	اثر دانینگ-کروگر	
4	0.0792	0.1451	-0.2011	0.0794	10	اثر حقیقت‌واهی	
2	0.0998	0.1828	-0.2534	0.1190	15	اثر اعتبار دهی ذهنی	
9	0.0504	0.0924	-0.1280	0.0397	5	فروپاشی انگاری	
7	0.0689	0.1263	-0.1750	0.0635	8	سوگیری جمع‌آوری اطلاعات	
10	0.0350	0.0642	-0.0890	0.0238	3	اثر گالاتنا	
1	0.3356	0.2654	-0.3679	0.3659	15	کد گذاری	مقوله اصلی
2	0.3322	0.2627	-0.3642	0.3171	13	طبقه بندی	
2	0.3322	0.2627	-0.3642	0.3171	13	ارزشیابی	
1	0.2552	0.2546	-0.3530	0.2683	11	متغیرهای جمعیت شناختی	شرایط زمینه‌ای
3	0.2407	0.2401	-0.3329	0.2195	9	عقلانیت محدود	
2	0.2488	0.2482	-0.3441	0.2439	10	تعلقات اجتماعی	
1	0.2552	0.2546	-0.3530	0.2683	11	اثر ابهام	
3	0.1893	0.2138	-0.2964	0.1639	10	اثر دفع	عوامل واسطه‌ای
1	0.2273	0.2568	-0.3561	0.2787	17	ریسک‌گریزی	
2	0.2241	0.2532	-0.3510	0.2623	16	زیان‌گریزی	
4	0.1701	0.1922	-0.2664	0.1311	8	سوگیری وضعیت موجود	
3	0.1893	0.2138	-0.2964	0.1639	10	اثر شبه اطمینان	

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می شود با توجه به پایین بودن ضریب اهمیت اثر گالاتنا در بعد شرایط علی (کمتر از ۵ درصد) لذا شاخص مزبور به دلیل بی اهمیت بودن در پژوهش های گذشته از پژوهش کنار گذاشته شد.

گام ششم: پایایی و اعتبار مدل

در این پژوهش جهت ارزیابی پایایی، نتایج در اختیار یکی از خبرگان قرار گرفته است. تا به وسیله شاخص کاپا پایایی کدهای استخراجی مورد بررسی قرار گیرد. جدول (۵) معرف جدول توافقی میان کدینگ یکی از خبرگان و نگارنده در خصوص یکی از متون است.

جدول ۵ - محاسبه ضریب توافق کاپا برای کد گذاری مقوله ها

سطح اهمیت	آماره آزمون T ^b	انحراف استاندارد	مقدار
۰/۰۰۰	۴/۳۶۹	۰/۱۵۳	۰/۶۹۳
			۱۳

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد و مقدار ضریب کاپا (۰/۶۹۳)، پایایی کدهای استخراجی مورد پذیرش قرار می گیرد. لازم به یادآوری است که پژوهشگران بر این باورند چنانچه ضریب توافق کاپا، بالاتر از ۰/۶ باشد از مقدار خوبی برخوردار است. همچنین ضریب معناداری کمتر از ۰/۰۵ گویای وجود رابطه کدگذاری میان دو سند بررسی شده است.

جمع آوری اطلاعات از طریق مصاحبه

در مرحله دوم با توجه به روش پژوهش (نظریه داده بنیاد) به منظور تکمیل اطلاعات در خصوص مولفه ها و شاخص های حوزه مورد پژوهش، اقدام به مصاحبه از خبرگان دانشگاهی می گردد. بر اساس جدول (۵) تعداد نمونه های انتخاب شده برابر ۱۵ نفر است. که تعداد ۹ نفر از آن ها عضو هیئت علمی دانشگاه ها و ۶ نفر دانشجوی مقطع تحصیلات تکمیلی هستند.

جدول ۶ - ویژگی های نمونه انتخاب شده تحقیق حاضر

شرح	دانشگاه آزاد واحد شهرکرد	دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب	دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات	دانشگاه آزاد واحد مسجد سلیمان	دانشگاه آزاد کیش	دانشگاه چمران اهواز	جمع ردیف
دانشجوی دکتری	۱	۰	۱	۰	۳	۱	۶
عضو هیأت علمی	۰	۳	۲	۳	۰	۱	۹
جمع ستون	۱	۳	۳	۳	۳	۲	۱۵

با انجام این تعداد مصاحبه، تشخیص محقق این بوده است که اطلاعات گردآوری شده به نقطه اشباع رسیده و نیازی به انجام مصاحبه‌های بیشتر نیست. در انتخاب این تعداد نمونه، مسائلی چون زمان، در دسترس بودن مصاحبه شوندگان و میزان همکاری آن‌ها مورد توجه بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش به صورت کدگذاری در سه سطح کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی صورت گرفت. در اولین مرحله (کدگذاری باز)، توصیف و طبقه‌بندی داده‌ها انجام شد؛ در مرحله‌ی کدگذاری محوری، مقوله‌ها و مفاهیمی که در مرحله‌ی کدگذاری باز شناسایی شده بود در تجزیه و ترکیبی جدید به یکدیگر مرتبط شدند تا در نهایت، در کدگذاری انتخابی از دل داده‌ها مدلی تحلیلی برای حسابداری ذهنی استخراج شد.

در نظریه‌ی داده بنیاد، تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری انجام می‌شود. در مرحله کدگذاری باز، که شامل ۲ فعالیت کلیدی مفهومی سازی و مقوله بندی است سوالات به شرح جدول (۶) مطرح گردید.

جدول ۷- سوالات مطرح شده در مصاحبه

پرسش	مقوله محوری
از نظر شما فرآیند تقلب در صورت های مالی شامل چه مراحل است؟	مقوله اصلی
از منظر روانشناختی چه عواملی بر پدیده مورد نظر تاثیر گذارند؟	شرایط علی
چه عواملی باعث تشدید یا تضعیف پدیده مورد نظر می‌گردند؟	شرایط مداخله گر
بصورت کلان چه عواملی باعث گسترش یا تحدید رویکرد پدیده مورد نظر می‌گردد؟	شرایط زمینه‌ای
چه راهکارهایی در خصوص کنترل پدیده مورد نظر وجود دارد؟	راهبردها
در صورت کنترل پدیده مورد نظر به چه دستاوردهایی می‌رسیم؟	پیامدها

کدگذاری سطح اول: در این گام، به همه‌ی نکات کلیدی و مهم مصاحبه‌ها برچسب‌های مفهومی (کدگذاری باز) مناسبی داده شد. سپس، آنها در یک جدول قرار گرفتند. نمونه‌ای از مهم‌ترین کدگذاری باز مصاحبه‌ها در جدول ۸ قرار گرفته شده است.

جدول ۸- کدگذاری سطح اول

مفهوم انتزاعی	نکات کلیدی	مقوله محوری
طبقه بندی فرآیند تقلب در صورت های مالی	" تقلب در صورت های مالی بر اساس تئوری چشم انداز، مبتنی بر سه تفکر کلیدی است که عبارتند از کد گذاری، طبقه بندی، ارزشیابی "	مقوله اصلی
تفاوت ارزش پول	افراد ارزشهای متفاوتی برای یک واحد پولی یکسان قائل هستند	
قالب بندی	قالب بندی ابزاری برای استفاده از تقلب در صورت های مالی است .	
تصمیم گیری بصورت انفرادی	در این رویکرد افراد در تصمیمات مالی خود برای ارزیابی هر تصمیم حساسی جداگانه در ذهن باز میکنند و سعی میکنند عواقب هر تصمیم (مثبت یا منفی)، را تنهایی بررسی کنند	

مفهوم انتزاعی	نکات کلیدی	مقوله محوری
طبقه بندی نتایج دلچسب	"بر اساس منطق تقلب در صورت های مالی اینکه افراد چگونه نتایج را ترکیب می کنند، مبتنی بر اصول زیر می باشد: ب (تفکیک سودها (یکپارچه کردن زیانها) یکپارچه کردن زیانهای کم با سودهای زیاد و (مجزا کردن سودهای کم از زیانهای زیاد. از طرفی افراد نه تنها تمایل دارند که معاملات و وقایع را در قالب پول، کدگذاری کنند بلکه از این دید که آیا آنها به عنوان معامله خوب یا بد تصور میشوند نیز کدگذاری میکنند. اینکه چیزی خوب است یا خیر، بستگی به منبع پذیرفته شده آن توسط تصمیم گیرندگان نیز دارد"	شرایط علی
برچسب زدن		
تجمیع کردن نتایج بد	معمولاً اولین اطلاعات کسب شده در مورد موضوعی خاص مبنایی برای محاسبه ذهنی شخص می گردد.	
سوگیری تمرکز گرایی	شخص کنترل یا تأثیر خود را بر رویدادها بیشتر از آنچه واقعاً هست تصور می کند. باید توجه داشت که بسیاری از چیزها تحت کنترل ما نیستند اما مردم عموماً متوجه این موضوع نیستند.	
توهم کنترل	از تمایل به توجه و تمرکز به بعضی محرکها، نشانهها و ملاکها در حالیکه بقیه ی چیزها همزمان نادیده گرفته می شوند. این سوگیری نه تنها برداشت ما را از جهان و پیرامونمان تحت تاثیر قرار می دهد بلکه ارزیابی ذهنی ما را هم تحت تاثیر قرار می دهد.	
سوگیری توجه	تصور ذهنی شخص از درستی قضاوتها یا تواناییهایش به مراتب بیشتر از آن چیزی است که در واقع هست. بیش اطمینانی را شاید بتوان مهم ترین خطا یا سوگیری حسابداری ذهنی دانست.	
بیش اطمینانی	اعتقادگرایی باعث می شود فرد در ارزیابی و پذیرش استدلالها فقط به این نکته توجه کند که نتایج هر استدلال چقدر با باورها و اعتقادات شخصی وی همخوانی دارد. به نظر می رسد در حسابداری ذهنی فرد درگیر این اعتقادات باشد.	
سوگیری اعتقادی	شخص در هنگام تصمیم گیری نگاه بلند مدت ندارد و در واقع تنها نوبت بینی خود را می بیند	
کوتاه بینی	انسانها تحت تأثیر نحوه ارائه اطلاعات و شواهد نیز هستند. در واقع مهم است که چه قالب یا تزئینی اطلاعات ارائه شوند.	
قالب بندی	انسانها همیشه بر عقیده خود پافشاری می کنند. حتی پس از اینکه با شواهدی جدید روبرو شود که بر خلاف آن باور باشد.	
اثر پس زنی	تصور عموم بر این است که واضح ترین و بدیهی ترین تصمیم، همان تصمیم درست است	
سوگیری تصمیم بدیهی		

مفهوم انتزاعی	نکات کلیدی	مقوله محوری
سوگیری تصدیق	انسان‌ها گرایش به جستجو و تفسیر اطلاعات به روشی است که باورها یا فرضیه‌های خود را تأیید کنند.	
شرایط ابهام	وجود شرایط ابهام در تصمیم‌گیری ممکن است باعث تشدید این پدیده گردد	شرایط مداخله‌گر
پیچیدگی تصمیم	در شرایطی که تصمیم‌گیری‌ها شرایط پیچیده‌ای به خود گرفته است سوگیری‌های شناختی شدت بیشتری پیدا کرده است.	
قواعد سرانگشتی	یکی از عوامل تأثیرگذار بر تقلب در صورت‌های مالی استفاده از قواعد سرانگشتی می‌باشد.	
مشخصات جمعیت شناختی	مشخصات جمعیت شناختی مانند سن، تحصیلات، تجربه کاری می‌تواند در این سوگیری تأثیرگذار باشد.	شرایط زمینه‌ای
حجم اطلاعات	افزایش و گستردگی حجم اطلاعات عاملی جهت تأثیرگذاری بر این سوگیری می‌باشد.	
نداشتن اطلاعات کافی	نداشتن اطلاعات کافی جهت تصمیم‌گیری سبب افزایش سوگیری می‌گردد	
تفکر انتقادی	پرسشگری مدام درباره باورها، انتخاب‌ها و قضاوت‌های خویش بهترین ابزار است تا روایت ذهن را به واقعیت جهان خارج نزدیک کنیم.	راهبردها
درک سوگیری‌ها	آگاهی بیشتر از سوگیری‌های شناختی می‌تواند بسیاری از تصمیم‌ها، واکنش‌ها و قضاوت‌های پیشتر ناخودآگاه را به سمت هدایت خودآگاه ببرد. به زبانی دیگر ذهن اسیر ما خواهد بود نه ما اسیر وی.	
استفاده از کارشناسان	در حوزه مالی، سید خرید روزانه را متنوع کنیم. پیش از هر تصمیم اقتصادی بزرگ اعم از سرمایه‌گذاری و خرید و فروش دارایی‌هایمان، درباره استراتژی‌های گوناگون مطالعه کنیم. تلاش کنیم اطلاعات متنوعی درباره شرایط بازار به دست بیاوریم و نظر کارشناسان اطرافمان را جویا شویم.	
پرهیز از شتابزدگی	سوگیری راه حل دم دست یک میان‌بر ذهنی است که در ارزیابی مفاهیم یا تصمیم‌ها بر آن چه که سریعاً به خاطر آورده می‌شود تکیه می‌کند. با پرهیز از شتاب زدگی می‌توان از این سوگیری جلوگیری کرد	
خودشناسی	سوگیری‌های شناختی و اینکه در هر شرایطی چگونه عمل می‌کنند، ابزاری است برای شناخت بهتر خویشتن.	پیامدها
تقویت آزاداندیشی	تعصب مانع آزاداندیشی است. هر چه بیشتر درباره آن بدانیم کمتر اسیر سوگیری‌های شناختی می‌شویم. رهایی از جانبداری‌های ذهن به تفکر باز می‌انجامد و تقویت آزاداندیشی	

مفهوم انتزاعی	نکات کلیدی	مقوله محوری
بهینه سازی روند تصمیم	هر چه بیشتر درباره خطاهای ذهن بدانیم، کمتر اسیر خطاهای می شویم و روند تصمیم گیری منطقی تر می شود. به علاوه در هر تصمیم و انتخاب زوایایی بررسی می شود که شاید ذهن پیشتر آنها را نمی دیده است.	
جولوگیری از دست دادن اطلاعات با اهمیت	سوگیری های رفتاری مانند تقلب در صورت های مالی سبب می شود که وقتی بازار سرمایه در موقعیت بدی قرار دارد، بسیاری از سهام داران از بررسی مداوم اخبار بازار و وضعیت سرمایه شان خودداری کنند (اثر شتر مرغ). این خطای شناختی سبب می شود فرد اطلاعات ضروری فراوانی را از دست بدهد زیرا ترجیح می دهد با آن اطلاعات کاری نداشته باشد. در نتیجه هم خود فرد دچار خطای بنیادی در قضاوت هایش می شود هم اعتماد دیگران را به تدریج از دست می دهد زیرا در جاهایی که لازم است یا حضور ندارد یا واکنشی نشان نمی دهد.	

در جدول زیر نتایج کد گذاری باز مصاحبه ها به همراه فراوانی هر کد، نمایش داده شده است. عدد ۱ نشان دهنده اشاره مصاحبه شونده به آن و عدد صفر نشان دهنده عدم اشاره مصاحبه شونده به آن می باشد.

جدول ۹- فراوانی کدهای باز نهایی

مجموع	کد باز نهایی															مقوله اصلی	
	P15	P14	P13	P12	P11	P10	P9	P8	P7	P6	P5	P4	P3	P2	P1		
۹	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۱	قالب بندی	مقوله اصلی
۱۲	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	ترکیب نتایج بد		
۱۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	طبقه بندی دارایی ها		
۷	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۱	برچسب زدن		
۸	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	سوگیری تمرکز گرایی	شرایط علی	
۱۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	سوگیری توهم		
۹	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	بیش اطمینانی		
۱۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	سوگیری پس زنی		
۹	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰	سوگیری تصمیم بدیهی		
۱۳	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	سوگیری تصدیق	عوامل واسطه	
۱۵	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	شرایط ابهام		
۱۲	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	پیچیدگی تصمیم		
۹	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	قواعد سرانگشتی		
۱۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	تفکر انتقادی	۰ - ۶	

مجموع	P15	P14	P13	P12	P11	P10	P9	P8	P7	P6	P5	P4	P3	P2	P1	کد باز نهایی	
۱۲	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	درک سوگیری‌ها	پژوهش
۹	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱	استفاده از کارشناسان		
۱۲	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	پرهیز از شتابزدگی		
۹	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	خودشناسی		
۱۰	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	تقویت آزاداندیشی		
۹	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۰	بهینه سازی روند تصمیم		
۱۲	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	جلوگیری از دست دادن اطلاعات با اهمیت		

روایی و پایایی در بخش کیفی پژوهش

روایی

در دیدگاه سرمد و همکاران (۱۳۸۷)، مفهوم روایی به این سوال پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه‌ی مورد نظر را می‌سنجد. بدون آگاهی از اعتبار اندازه‌گیری نمی‌توان به دقت داده‌های حاصل از آن اطمینان داشت. ابزار اندازه‌گیری ممکن است برای اندازه‌گیری یک ویژگی اعتبار داشته باشد در حالیکه برای اندازه‌گیری همان ویژگی در جامعه دیگر هیچ اعتباری نداشته باشد. در این پژوهش، تعیین روایی ابزار اندازه‌گیری با استفاده از رویکرد قضاوت خبرگان در مورد روایی صوری و محتوا، بر اساس نظر ۵ نفر از خبرگان دانشگاهی انجام گردیده است (طیف امتیاز دهی از حداقل ۱ تا حداکثر ۵ بوده است) نتایج این تحلیل در جدول شماره ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰- روایی صوری و محتوای پروتکل مصاحبه

خبره ۵	خبره ۴	خبره ۳	خبره ۲	خبره ۱	
۵	۴	۴	۵	۴	انشاء سوالات و گویه‌ها
۴	۴	۴	۴	۵	انطباق گویه‌ها با مدل مقدماتی
۴	۳	۵	۳	۴	انطباق گویه‌ها با محورهای تحقیق
۴	۴	۵	۵	۴	کفایت سوالات یا گویه‌ها برای پوشش دادن به اهداف تحقیق
۴.۲۰	۳.۶۰	۴.۵۰	۴.۲۵	۴.۲۵	میانگین امتیازات
۴.۱۵					میانگین
۰.۸۲					روایی

ضریب روایی صوری و محتوای ابزار گردآوری داده ها در بخش مصاحبه، برابر با ۸۲ درصد محاسبه گردید. این مقدار از نظر چین (۲۰۰۱)، مقدار مطلوبی می باشد (چین^۱، ۲۰۰۱). از اینرو روایی ابزار مورد پشتیبانی قرار می گیرد.

پایایی (قابلیت اعتماد) مصاحبه

پایایی به سازگاری یافته‌های تحقیق اطلاق می‌گردد. پایایی در مصاحبه، در مراحل چون موقعیت مصاحبه، نسخه‌برداری، و تحلیل مطرح می‌گردد. این مطالعه، با رویکردی کمی به ارزیابی پایایی ابزار گردآوری در بخش کیفی پرداخته است. ایده اصلی در این ارزیابی این است که اگر چنانچه افراد متفاوتی (که از نظر معلومات نزدیک به هم‌اند) به کدگذاری داده‌های گردآوری شده توسط این ابزار بپردازند، آیا به نتایج مشابهی نیز دست خواهند یافت یا خیر؟ پاسخ مثبت به این سوال، نشان دهنده میزان پایایی ابزار گردآوری داده‌ها می‌باشد. بنابراین، جهت ارزیابی پایایی پروتکل مصاحبه، از روش "درصد توافق بین دو کدگذار" استفاده شده است. ابتدا از یک همکار پژوهشی که در زمینه کدگذاری داده‌های کیفی و نوآوری، دارای تجربه بود، درخواست شد تا در پژوهش مشارکت کند؛ از بین نتایج مصاحبه، چهار مصاحبه اول، پنجم و سیزدهم و پانزدهم انتخاب گردیده و به طور جداگانه توسط دو کدگذار (پژوهش‌گر و همکار پژوهشی) کدگذاری گردیدند. در هر کدام از مصاحبه‌ها، کدهایی که در نظر دو نفر با هم مشابه هستند با عنوان «توافق» و کدهای غیرمشابه با عنوان «عدم توافق» مشخص می‌شوند. سپس محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد چهار مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود. با استفاده از فرمول زیر محاسبه شد:

$$100 * (\text{تعداد کل کدها}) / (\text{تعداد توافقات} * 2) = \text{درصد توافق درون موضوعی}$$

نتایج این بررسی در جدول ۱۱ ارائه گردیده است.

جدول ۱۱- ارزیابی پایایی پروتکل مصاحبه

ضریب پایایی	مصاحبه منتخب
۰.۸۱	مصاحبه اول منتخب شده
۰.۷۲	مصاحبه پنجم منتخب شده
۰.۷۳	مصاحبه سیزدهم منتخب شده
۰.۷۵	مصاحبه پانزدهم منتخب شده
۰.۷۵	مجموع

^۱ Chin

بر اساس این بررسی، مقدار ضریب پایایی برای ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی (پروتکل مصاحبه) در این مطالعه، برابر با ۰/۷۵ می‌باشد. که از نظر پژوهشگران به عنوان درصد مطلوب پایایی در نظر گرفته می‌شود. عموماً ضریب پایایی بالای ۶۰ درصد، مقدار مطلوبی برای ارزیابی این ویژگی فنی ابزار گردآوری داده در نظر گرفته می‌شود (استراس و کوربین، ۱۹۹۸).

مرحله کدگذاری محوری و انتخابی

در این مرحله با توجه به اطلاعات بدست آمده از مرحله اول جمع‌آوری اطلاعات (رویکرد فراترکیب) و بخش اول مرحله دوم جمع‌آوری اطلاعات (کدهای باز مصاحبه نیمه ساختار یافته) اقدام به اصلاح یا حذف و طبقه‌بندی کدهای باز بدست آمده در این دو مرحله گردید. جدول (۱۲) نتایج عملیات مرحله‌ی ساخت طبقات اصلی نظریه بعد از شناسایی مقولات سطح اول و دوم را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲ - نتایج عملیات مرحله‌ی ساخت طبقات اصلی نظریه

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم	ابعاد نظریه داده بنیاد
سوگیری تمرکز گرایی	سوگیری لنگر انداختن	شرایط علی
سوگیری محافظه کاری		
سوگیری قانون ابزار		
سوگیری توجه	سوگیری دسترسی پذیری	
توهم تکرار یا پدیده بادر-مینیهوف		
سوگیری آکام یا تصمیم بدیهی		
سوگیری برجستگی		
سوگیری انتخاب	سوگیری تایید	
اثر پس زنی		
سوگیری تصدیق		
سوگیری تناسب		
سوگیری انتظار مشاهده گر	سوگیری خود محوری	
توهم کنترل		
توهم اعتبار نظر		
اثر دانینگ-کروگر		
اثر بیش اطمینانی	سوگیری حقیقت	
سوگیری اعتقادی		
اثر حقیقت واهی		
اثر قالب بندی		
اعتباردهی ذهنی		

مقوله نظریه داده بنیاد	مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول
	ناهنجاری روانشناختی	فروپاشی انگاری
		سوگیری مایوپیا یا کوتاه بینی
		سوگیری جمع آوری اطلاعات
عوامل زمینه‌ای	مشخصات جمعیت شناختی	میزان سن افراد
		عامل جنسیت
		میزان تحصیلات
	عوامل احساسی و تعلقات اجتماعی	احتمال اتکا به قیاس به دلیل تجربه زیاد
		توجه گزینشی به داده‌های علمی موجود
		برچسب گذاری بر روی باورها
	عدم تقارن اطلاعاتی	ضعیف بودن قوه داوری انسان
		اعتماد به اطلاعات در دسترس
		تناقض در اطلاعات دریافتی
	عقلانیت محدود	نداشتن اطلاعات کافی
		افزایش حجم اطلاعات
		نفع شخصی
محدودیت زمانی		
تئوری انتظارات	گسترده‌گی مسئله	
	اثر ابهام	
	اثر دفع	
	ریسک‌گریزی	
	زیان‌گریزی	
	اثر شبه اطمینان	
عوامل واسطه‌ای	عوامل سازمانی	سوگیری وضعیت موجود
		آموزش
		انتخاب مدیران اجرایی
		فرهنگ
	عوامل محیطی	مشوق های نادرست
		تفکر سیلویی
		فضای بی اعتمادی
		پیچیدگی محیطی
		شرایط ابهام
		قاعده سرانگشتی

مقوله نظریه داده بنیاد	مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول	
راهکارها	استفاده از میانبرهای ذهنی	قاعده اکتشافی همانندی یا معرف	
		توافق کاذب	
		خود میان بینی	
	عوامل فرهنگی		افق زمانی
			تحمل ابهام
			جبر باوری
			عادت به سرمایه گذاری
	طرز فکر پویا		انجام کار گروهی
			بررسی فرضیه های جایگزین
			تکنیک های مدیریت جلسات در کار گروهی
			شناسایی منابع دریافت اطلاعات و به چالش کشیدن آن
			افزایش انطباق پذیری با واقعیت
	تفکر انتقادی		در نظر گرفتن کل فرآیند تصمیم
			بالا بردن روحیه انتقاد پذیری
			یادآوری دلایل اولیه تصمیم گیری در حوزه خاص
تعاملات اجتماعی		بررسی میزان تاثیرگذاری دیگران بر تصمیمات خود	
		پرسشگری مداوم درباره باورها و اعتقاداتمان	
		تنوع در زندگی فردی	
آگاهی و شناخت		استفاده از نظر کارشناسان حوزه مورد نظر	
		استفاده از فناوری های جدید و امکانات موجود در اینترنت	
		پرهیز از شتاب زدگی در تصمیم گیری	
پیامدها	افزایش توانایی های فردی	اختصاص زمان بیشتری صرف تحقیق	
		استقبال از منابع دریافت اطلاعات جدید	
		آگاهی بیشتر از سوگیری شناختی و انواع آن	
	بهینه سازی فرآیند تصمیم		خودشناسی
			توان مدیریت زندگی روزمره
			تقویت آزاد اندیشی
			افزایش درک ارتباط بین نسلی
		درک بهتر اخبار و اطلاعات	
		خطای کمتر در تحلیل اطلاعات	
		کاهش قضاوت و واکنش غلط	

ابعاد نظریه داده بنیاد	مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول
	کاهش پیامدهای روانی	جلوگیری از دست دادن اطلاعات با اهمیت
		جلوگیری از آسیب پذیری شدید پس از شکست
		کاهش اثر خلق و خو در تصمیم گیری ها
پدیده اصلی	کدگذاری	ارزیابی واقع بینانه از عملکرد شخص
		قالب بندی
	طبقه بندی	ترکیب نتایج
		طبقه بندی دارایی جاری
طبقه بندی درآمد جاری		
طبقه بندی درآمد آتی		
	ارزشیابی	بودجه بندی ذهنی
		-

نتیجه گیری و پیشنهادهای کاربردی پژوهش

اطلاعات مالی صحیح اساسی ترین مولفه در اخذ تصمیمات صحیح مدیریتی و سرمایه گذاری محسوب می شود. هر گونه خطای در اطلاعات مالی به صورت عمدی یا سهوی منجر به تصمیمات غیربهبوده در عرصه سهامداری و شرکت داری خواهد شد و منافع ذینفعان شرکتها را با خطر جدی مواجه خواهد کرد. از اینرو گزارشات مالی باید صحیح، با دقت و به موقع ارائه شده و در اختیار ذینفعان بالفعل و بالقوه قرار داده شوند. با این وجود در سالهای اخیر تقلب در گزارشات مالی رو به افزایش بوده است. جهت تشخیص و پیشگیری از وقوع تقلب الگوهای مختلفی در مطالعات نظری و تجربی ارائه شده است و عمده این الگوها تاکید بر متغیرهای سطح شرکتی از قبیل سلامت مالی، عملکرد مدیریتی، عملیات حسابداری، حاکمیت شرکتی و ... داشته اند و فضای کسب و کار مورد غفلت واقع شده است. این در شرایطی است که فضای کسب و کارها می تواند باعث بهبود یا تضعیف انگیزه های تقلب در گزارشگری مالی شود. فضای کسب و کار عمدتاً به آن دسته از متغیرهایی اشاره دارد که بر عملکرد شرکت به صورت برونزا تاثیر می گذارند اما شرکت قادر بر تاثیرگذاری در این متغیرها نیست (گول و جانگولی، ۲۰۲۰).

حسابداری ذهنی به تمایل افراد به تصمیم گیری و بهبود آن بر اساس طبقه بندی ذهنی محض اشاره دارد. در حالیکه این مطلب گاهی اوقات می تواند منطقی باشد، اغلب این مساله مورد توجه است که طبقه بندی های ذهنی که ما برای خود ایجاد می کنیم کاملاً اختیاری است و در بعضی موارد نیز اشتباهات خطرناکی مرتکب می شویم اگر دقت نکنیم، حسابداری ذهنی می تواند استراتژی سرمایه گذاری و حتی همه عمر مالی ما را به نابودی بکشاند. چنین استدلال میشود که جهان امروز شیوایی نو به خود گرفته است و زندگانی و اداره امور در این قرن نیز شیوهای نو و جدید می طلبد، موسسات کوچک و فردی دنیای دیروز جای خود را به سازمانهای بزرگ و وسیع تولیدی و صنعتی امروز داده است و نظام اقتصادی کشورها بر پایه چنین موسساتی عظیم بنا شده است که اداره

و سازماندهی چنین اداراتی نیاز به وجود برنامه‌های دقیق، صحیح، منظم و مدیریتی منسجم دارد که در پرتو حسابداری ذهنی انجام میشود. با وجود مدیران کارآمد و کارآزموده و نگرش حسابداری ذهنی قطعاً چرخ‌های سنگین سازمان‌ها و ادارات و شرکت‌ها و ... بهتر به گردش در می‌آید چرا که لازمه تصمیم‌گیری درست در اختیار داشتن دیدگاه و نگرش وسیع مدیریت و حسابداری ذهنی است، چرا که با ذهن خالی و نداشتن اطلاعات مدیریتی هرگز نمیتوان تصمیم درستی را اتخاذ نمود و به منصفه ظهور قرار داد. (فرانسیس و همکاران، ۲۰۱۵)

وجود ذهن خالی یعنی با دست خالی کاری را انجام دادن و داشتن حسابداری ذهنی یعنی داشتن اطلاعات کافی راجب یک موضوع و یا راجب یک دانش. بنابراین، برنامه‌ریزی بدون حسابداری ذهنی امکانپذیر نیست. وجود یک سیستم کامل و دقیق حسابداری ذهنی میتواند به عنوان مطمئن‌ترین عامل در توسعه دنیای کنونی کشورها گردد و آنها را در طرح و تنظیم برنامه‌های مفید و مؤثر یاری نماید. همان‌گونه که تالر (۱۹۸۵) بیش از ۳۱ سال بیان کرده، حسابداری ذهنی فرایندی مهم است که اهمیت و ضرورت آن در بسیاری از تصمیم‌های مالی نشان داده شده است. از سوی دیگر، بررسی‌های نشان می‌دهد که تصمیم‌های مردم لزوماً همواره به طور منطقی با مدل‌های تصمیم‌گیری معرفی شده در متون مالی هماهنگ نیست. سرمایه‌گذاران باید دیدگاه خود را به عنوان یک حساب برای یک هدف ویژه در نظر بگیرند و دید خود را بلندمدت نمایند. چرا که اهداف کوتاه مدت معمولاً بر اهداف بلندمدت غلبه می‌نمایند و باعث استفاده از حساب‌های ذهنی شوند. همچنین حسابداری ذهنی به تدوین کنندگان استانداردهای حسابداری و قانونگذاران برای درک بهتر نحوه واکنش استفاده‌کنندگان گزارشات مالی در برابر قوانین و استانداردهای تصویب شده یاری رساند. انگاره اقتصاد و مالی کلاسیک مبتنی بر این فرض است که کارگزار یا عامل اقتصادی، عقلایی است. این فرض مبتنی بر دو نکته است، نخست آنکه وقتی اطلاعات جدیدی به عامل اقتصادی می‌رسد، وی باورهایش را به درستی تصحیح می‌کند. دوم آنکه در موضوع تعیین باورها، عوامل اقتصادی گزینه‌هایی را بر می‌گزینند که به شکل هنجاری قبول کردنی باشند. بدان معنا که باید حواس پنجگانه انسان، سازگار با تفکر بدوی مطلوبیت انتظار ذهنی باشد.

پیشنهاد‌های کاربردی پژوهش

- ۱) قانون‌گذار محترم با اصلاح قانون تجارت، تعبیه ابزارهای کنترلی و الزام آور قانونی، در نظر گرفتن اقدامات تنبیهی مناسب و بالا بردن هزینه تقلب زمینه کاهش گزارشگری مالی متقلبانه را فراهم کند.
- ۲) وظایف هر یک از ارگان‌های نظارتی در فرآیند مبارزه با تقلب دقیقاً تعریف گردد و با انجام هماهنگی‌های لازم از موازی کاری اجتناب شود.
- ۳) مقام قضایی و ارگان‌های نظارتی و حرفه‌ای مانند سازمان بورس و اوراق بهادار، به مقوله گزارشگری مالی متقلبانه بیش از پیش توجه کنند و با تشکیل هیئت تخصصی رسیدگی به جرایم مربوط به گزارشگری مالی، زمینه پیشگیری، کشف، پیگیری و برخورد با این نوع تقلب را فراهم کنند.
- ۴) بنگاه‌های اقتصادی با استقرار نظام راهبری شرکتی و تقویت کنترل‌های داخلی از وقوع هر گونه تقلب اعم از تقلب در گزارشگری مالی پیشگیری کنند.

۵) تعریف اهداف و وظایف جدید با هدف پیشگیری و مبارزه با گزارشگری مالی متقلبانه در حوزه اداره امور حسابرسی و گزارشگری مالی سازمان بورس و اوراق بهادار میتواند مفید باشد. افزون بر این اعلام لیست شرکتهای متقلب و معرفی طرحهای تقلب استفاده شده موجب آشنایی بیشتر حسابرسان، بازرسان و محققین با فرآیند تقلب در گزارشگری مالی خواهد شد.

۶) پیشنهاد می شود که برای تقویت عملکردهای حرفه ای حسابداران ، سطح انتظارات تعریف شده از رفتارهای حسابداری در جامعه و ذینفعان ایجاد گردد که ضمن مشخص نمودن ارزش هایی کارآمد باعث تقویت رفتاری در حسابداری گردد و باعث می شود تا حسابداری واکنش مثبت نسبت به این رفتارها از خود نشان دهند .

۷) پیشنهاد می شود، سطح شناخت اجتماعی ذینفعان به خصوص سهامداران و سرمایه گذاران نسبت به محتوا و ماهیت قوانین و نظارت های موجود باید در مسیر جریان آزاد اطلاعات به گونه ای هدایت شود که آشنایی کاملی با بازار سرمایه و مسئولیت ها و پاسخگویی ها وجود داشته باشد و در این راه مهمترین ابزار رسانه است رسانه که مجموعه شبکه های اجتماعی تا صدا و سیما را شامل می شود می تواند نقش تعیین کننده ای در شکل گیری انتظارات و پذیرش سرمایه گذاری در بازار سرمایه وجود داشته باشد. وجود سطح انتظارات مشخص از محیط بازار به ایجاد ادراک منسجم تر در شناخت ارکان بازار سرمایه همچون حسابداران و مسئولیت هایی که برعهده دارند کمک می کند و باعث می گردد تا حسابداران از این ارزش های مسئولانه در مسیر پاسخگویی بهتر کمک بگیرند. در تحت این شرایط وجود ارزش های منفی به دلیل نظارت های موجود رو به افول می گذارد و این موضوع از بروز رفتارهای منفی گرایانه توسط همتابان و بدل شدن آن به ارزش های فراگیر جلوگیری می کند.

فهرست منابع

- اعتمادی، حسین، زلفی، حسن، ۱۳۹۲. کاربرد رگرسیون لجستیک در شناسایی گزارشگری مالی متقلبانه، فصلنامه دانش حسابرسی، ۱۳ (۵۱): ۲۵-۲۳.
- رحیمیان، نظام الدین، حاجی حیدری، راضیه. (۱۳۹۸). کشف تقلب با استفاده از مدل تعدیل شده بنیش و نسبت های مالی، پژوهش های تجربی حسابداری، ۹ (۱)، ۴۷-۷۰.
- رحیمیان، نظام الدین، ۱۳۸۹. مدیریت خطر تقلب در کسب و کار، انتشارات اطلاعات، چاپ دوم.
- رضائی، مهدی، ناظمی اردکانی، مهدی، ناصر صدرآبادی، علیرضا. (۱۳۹۹). کشف تقلب صورت های مالی با توجه به گزارش حسابرسی صورت های مالی. حسابداری مدیریت. ۱۳ (۴۵)، ۱۴۱-۱۵۳.
- سنجایی، آرش، (۱۳۸۴)، (شناسایی عوامل موثر بر احتمال وقوع تقلب در گزارشگری صورتهای مالی، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی .
- سیدایرج آذرنیوش - بهزاد شیری دایلاق - حسین مردانی، ۱۳۹۴. اولین کنفرانس بین المللی حسابداری، مدیریت و نوآوری در کسب و کار.

- شیرکوند، سعید (۱۳۹۰). بررسی عوامل موثر بر سنجش و بهبود فضای کسب‌وکار در ایران. مرکز مطالعات و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی و صنایع معادن تهران.
- مشایخی، بیتا. ۱۳۹۰. روانشناسی تقلب. حسابدار ۲۶. ۲۶۳: ۷۳-۷۰.
- هاشمی، سید عباس، حریری، امیرسینا، ۱۳۹۶. ارزیابی توانایی قانون بنفورد در شناسایی و پیش‌بینی کشف تقلب مالی. ۲۴ (۲): ۳۰۲-۲۸۳.
- وکیلی فرد، حمید رضا، جبارزاده کنگرلویی، سعید، پوررضا، اکبر و احمدی، سلطان، ۱۳۸۸. بررسی ویژگی‌های تقلب در صورت‌های مالی، مجله حسابدار، شماره ۲۱۰.
- Abbasi A., Albrecht C., Vance A., & Hansen J. (2012). Metafraud: A meta-learning framework for detecting financial fraud. *MIS Quart Manage Inf Syst MIS Quarterly: Management Information Systems*, 36(4), 1293-1327.
- Albrecht, C. C., Albrecht, C. O., Albrecht, W. S., & Zimbleman, M. (2015). *Fraud examination*. Mason, OH: South-Western CENGAGE learning .
- Albrecht, W. S. (2012). *Fraud examination*. Mason, Ohio: South-Western Cengage Learning
- Alleyne, B., & Amaria, P. (2013). The effectiveness of corporate culture, auditor education, and legislation in identifying, preventing, and eliminating corporate fraud. *International Journal Of Business, Accounting, & Finance*, 7(1), 34-62 .
- Arshad, R., Asyiqin, W. A., Razali, W. M., & Bakar, N. A. (2015). Catch the "warning signals": The fight against fraud and abuse in non-profit organizations. *Procedia Economics and Finance*, 28, 114-120 .
- Ball, Ray, and Philip R. Brown. "Ball and Brown (1968): A retrospective." *The Accounting Review* 89, no. 1 (2014): 1-26.
- Beasley, M. S., J. V. Carcello, D. R. Hermanson and P. D. Lapidés. , 2000. *Fraudulent Financial Reporting: Consideration of Industry Traits and Corporate Governance Mechanisms*. Accounting Horizons, Vol. 14 (۴)
- Bui, T., & Amaria, P. (2014). How do financial analysts in Vietnam perceive the relationship between the corporate board structure and financial statement fraud? *International Journal of Business, Accounting, and Finance*, 8 (1), 1-23 .
- Eierle, B., & Schultze, W. (2013). The role of management as a user of accounting information: Implications for standard setting. *Accounting & Management Information Systems / Contabilitate Si Informatica De Gestiune*, 12(2), 155-189.
- Goel, S., & Gangolly, J. (201۶). Beyond the numbers: Mining the annual reports for hidden cues indicative of financial statement fraud. *Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management*, 19(2), 75-89. doi:10.1002/isaf.1326
- Gullkvist, B., & Jokipii, A. (2013). Perceived importance of red flags across fraud types. *Critical Perspectives on Accounting*, 24(1), 44-61. doi:ttp://dx.doi.org.proxy1.ncu.edu/10.1016/j.cpa.2012.01.004
- Henderson, R. (2020). Using graph databases to detect financial fraud. *Computer Fraud & Security*, 2020(7), 6-10.
- Huang, S. Y., Lin, C. C., Chiu, A. A., & Yen, D. C. (2017). Fraud detection using fraud triangle risk factors. *Information Systems Frontiers*, 19(6), 1343-1356.

- Kaminsky, K. A., Wetzel, T. S., and Guan, L. , 2004. Can Financial Ratios Detect Fraudulent Financial Reporting?, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 19 (۱)
- Karpoff, Jonathan M. "The future of financial fraud." *Journal of Corporate Finance* (2020): 101694.
- Kerkaus E., C. Spathis, Y. Manolopoulos, 2007. *Data Mining Techniques for the Detection of Fraudulent Financial Statements*, *Expert Systems with Applications*, Vol.32
- Königsgruber, R. (2012). Capital Allocation Effects of Financial Reporting Regulation and Enforcement. *European Accounting Review*, 21(2), 283-296. doi:10.1080/09638180.2011.558294
- Lin, C., Chiu, A., Huang, S. Y., & Yen, D. C. (2015). Detecting the financial statement fraud: The analysis of the differences between data-mining techniques and experts' judgments. *Knowledge-Based Systems*, 89459-470. doi:10.1016/j.knsys.2015.08.011
- Roxas, M. L. (2011). Financial statement fraud detection using ratio and digital analysis. *Journal of Leadership, Accountability & Ethics*, 8(4), 56-66.
- Santoso, N. T. (2018). Predicting Financial Statement Fraud with Fraud Diamond Model of Manufacturing Companies Listed in Indonesia. In *State-of-the-Art Theories and Empirical Evidence* (pp. 151-163). Springer, Singapore.
- Whitehouse, T. (2012). Audit failures epidemic at all big 4 firms. *Compliance Week*, 9(97), 10.
- Whiting, D., Hansen, J., McDonald, J., Albrecht, C., & Albrecht, W. (2012). Machine learning methods for detecting patterns of management fraud. *Computational Intelligence*, 28(4), 505-527 .
- Wuerges, A. E., & Borba, J. A. (2014). Accounting Fraud: an estimation of detection probability. *Revista Brasileira De Gestão De Negócios*, 16(52), 466-483. doi:10.7819/rbgn.v16i52.1555
- Young, S. M., & Peng, E. Y. (2013). An analysis of accounting frauds and the timing of analyst coverage decisions and recommendation revisions: Evidence from the US. *Journal of Business Finance & Accounting*, 40(3), 399-437. doi:10.1111/jbfa.12020
- Yusof, N. M., & Lai, M. L. (2014). An integrative model in predicting corporate tax fraud. *Journal Of Financial Crime*, 21(4), 424-432. doi:10.1108/JFC-03-2013-0012

Providing a model for identifying fraud in financial statements Based on psychological components through grounded theory and metacomposition

Abdul Amir Mojadam

Doctoral student of Accounting Department, Kish International Unit, Islamic Azad University, Kish Island, Iran
Abdolamiir.mojadam@42gmail.com

Shahram Chaharmahali

Assistant Professor, Islamic Azad University, South Tehran Branch, School of Economics and Accounting, Tehran, Iran (Responsible Author)
sh.chaharmahali@gmail.com

Mohammad Kohandel

Assistant Professor, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Faculty of Economics and Accounting, Tehran, Iran
kohanmo@yahoo.com

Nowruz Nourolah Zadeh

Assistant Professor, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Faculty of Economics and Accounting, Tehran, Iran
nour547@yahoo.com

Abstract

Fraud of financial statements is known as accounting fraud, management fraud, or distorted financial reporting. This happens when financial statements contain false information or include ignoring financial facts (amount, disclosure or evidence) to deceive users. It is through foundation data theory and supercomposition. This research is looking for modeling through grounded theory method. Because we are looking for a model. This research is based on the systematic method of grounded theory. In this method, after defining the research problem and reviewing previous literature, sampling is done. The data was collected through interviews with 15 experts in the field of research. The method of selecting experts was through the snowball method. Studies show that people's decisions are not necessarily always logically aligned with the decision-making models introduced in financial texts. Investors should consider their view as an account for a special purpose and take a long-term view. Because short-term goals usually overcome long-term goals and cause the use of mental calculations. Having an empty mind means doing something with empty hands and having mental accounting means having enough information about a subject or about a knowledge. Therefore, planning is not possible without mental accounting.

Keyword: Behavioral pattern of decision making, fraud in financial statements, psychological components